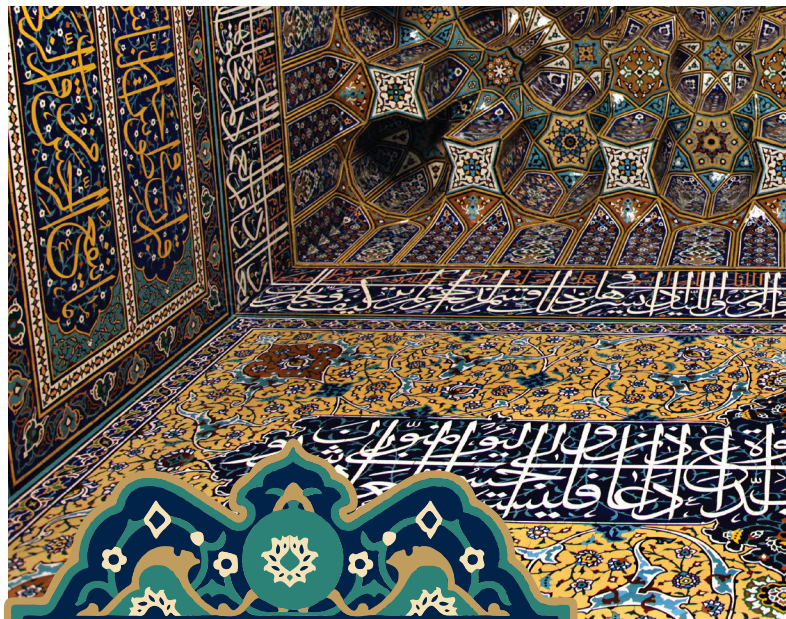

است. محمدحسین بیو کی نگاهی بسیط به مفاهیم قرآنی داشت و از این جهت ذهن و هنر خود را در خدمت آیات آسمانی می دید. او که معروف به رضوان کتیبه نگار بود، طراحی نقوش سنتی و کاشی کاری سنتی را انجام می داد و در فاصله سال های ۱۳۱۲ تا ۱۳۵۵ هجری خورشیدی آثار ماندگاری از خود به جای گذاشت. کتیبه نویسی های محمدحسن رضوان به قلم ثلث و کوفی کتابت شده است که متون ثلث تعداد بیشتری از آثار هنری را به خود اختصاص داده اند. البته به صورت موردی کتیبه های نستعلیق هم از او به جا مانده است که نشان توانمندی او در کتابت به این قلم است. کتیبه ای بر دومین حجره سمت چپ ایوان جنوبی صحن آزادی به قلم ثلث و نستعلیق، قدیمی ترین کتیبه رضوان در حرم مطهر است، کتیبه ای قرآنی که این استاد طراح کاشی در سال ۱۳۲۴ خورشیدی در این قطعه از حرم مقدس اجرا کرده است. در قاب سمت راست حجره این کتیبه، سوره کوثر با ترکیب رنگ مشکی، سفید و کرم به چشم می آید و در قاب سمت چپ هم سوره توحید حک شده است. از خط ثلث این کتیبه به عنوان سبک نویسندگان دوره قاجار یاد می شود که در کنار رنگ و طرح ها، قابی زیبا را خلق کرده است.

♦ تناسب طرح و محل نصب

امنیت در جوار امن رضوی، یاد خدا و کسب روزی حلال! نکته هایی است که استاد رضوان بر اساس باورهای که درباره فضاهای حرم مطهر وجود داشته است را در کتیبه ها قرار داده است. این متون با توجه به آیات قرآنی در نقاطی از حرم مطهر جای گرفته است. در نمای بیرونی ایوان شرقی صحن آزادی، محل نصب کتیبه ای قرآنی از آیات ۳۶ تا ۳۸ سوره نور است. نکته مهم درباره کتیبه های قرآنی رضوان، ارتباط محتوایی محل نصب با مفاهیم کتیبه است. به عنوان مثال آیه ۳۶ درباره تجلی نور هدایت در خانه هایی است که خدا اذن رفعتشان را داده و آیات ۳۷ و ۳۸ بشارت به کسانی است که کسب مال و تجارت آنان را از یاد خدا غافل نکند. این متن بر سر در ایوانی قرار دارد که محل ورود و بازگشت به حرم در قدیم بوده است و زائر در می یابد در حال ورود به خانه ای است که خدا مقام آن را رفیع کرده است. همچنین متناسب با اینکه این ایوان پیشتر به بازار راه داشت آیات ۳۷ و ۳۸ بشارت به بازاریانی می دهد که در حین تجارت از یاد خدا نیز غافل نیستند.

هر کس به این سرادر آید در امنیت است. این فرهنگ قدیمی بود که بست نشینی در حرم مطهر را مرسوم کرد و در ماندگان بر شاه خراسان پناه می آوردند. در آن عصر که این باور بسیار مورد توجه بود، کتیبه ای قرآنی طراحی شد و بر لچکی نمای بیرونی ایوان شمالی نشست. کتیبه ای که استاد رضوان آن را طراحی و اجرا کرد. «وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا». قسمتی از آیه ۹۷ سوره آل عمران است که بر این فضا به زیبایی و با مفهوم جای خوش کرده است.

ترکیب ثلث و کوفی روی کاشی رنگی

♦ کتیبه گرداگرد نمای بیرونی ایوان جنوبی صحن آزادی به شیوه مادر و بچه یا همان ثلث و کوفی اجرا شده است. در این اثر متن اصلی به خط ثلث سفید است و متن فرعی که تکرار متن اصلی است به خط کوفی قهوه ای اجرا شده است. این شیوه در عصر تیموریان رایج بوده است. «صدق الله العلی العظیم»، عبارتی که برای تأیید کلام الهی، در پایان قرائت قرآن گفته می شود، بر این کتیبه نقش بسته و دیگر اثر ماندگار رضوان است.

رضوان آیات آسمانی را در طراحی و ساخت کتیبه ها سر لوحه کار خود قرار داده است. ارادتی که شاید از قاری بودن و علاقه او به تلاوت قرآن آمده است. ارادتی که با ذوق هنری او ترکیب شد و کتیبه های زیبا و قرآنی را پدید آورد. این هنر مند در به کار گیری مفاهیم و مضامین قرآنی به برقراری رابطه متن و محل نصب کتیبه بسیار پایبند بود و استفاده به جا و نیکو از آیات قرآن در مواضع مختلف نصب کتیبه ها، از تسلط او بر مفاهیم و مضامین قرآن حکایت می کند. او در کتابت کتیبه های قرآنی نیز ضمن تسلط بر شیوه های رایج گذشته و احیای ترکیب مادر و بچه دوره تیموری از ترکیب بندی های خطاطان عثمانی نیز بهره می گرفت و حتی در مواردی آن ترکیب ها را با شیوه های سطر بندی و کرسی بندی کتیبه نگاری ایرانی در هم آمیخت و شیوه های نو پدید آورد. افزون بر آنچه مرور کردیم، از محمدحسن رضوان، کتیبه هایی در سقف گنبد... وردی خان، سر در غربی ساختمان کتابخانه قدیم، رواق امام خمینی^(ع) و مسجد بالا سر هم به چشم می خورد.